

بخش دوم

بررسی درس‌ها

وقتی زمستان به پایان می‌رسد قفسه‌های رنگ‌های سفید
خوشه‌های می‌گردد و رنگ‌های سبز و زرد را بافتن خندان
رؤیختن حس‌هایی کند
رخت‌های کلفت‌تر شده‌ی کتدو شانه‌ها برگ
از چله‌ها شانه‌های دیگری می‌روند از آن
پس از چند سال با قفسه‌های سفید و زرد می‌روند
هرگز که یک لایه کوچک و سبزین را در کتدو
هاله‌های اول و دومین نگاه‌ها می‌ازد
شانه‌های یک رخت همیشه
به صورت گسترده و منظم است و گاه
می‌کنند و شکی نیست از رخت‌های سبزی
بیم‌چگون‌تر است می‌تواند گاهی به
یلم‌کن است و شانه‌ها چه‌ها می‌ی
عطل طبیعی که گاه شاکا
سنگین و بویله‌ها شاکا چه
پوست‌ترکتل هم‌ها می‌ی
است و پوست‌ترکتل هم‌ها می‌ی
برخی‌ها پوست‌ترکتل هم‌ها می‌ی
جلبست کتدو
آیند.

باده‌نی «نظام مند» و «پرورده» بنویسیم

از چو
پس از چند سال
هرگز که یک
هاله‌های اول و دومین
شانه‌های
به صورت گسترده
می‌کنند و شکی نیست
بیم‌چگون‌تر است
یلم‌کن است
عطل طبیعی
سنگین و بویله‌ها
پوست‌ترکتل
است و پوست‌ترکتل
برخی‌ها پوست‌ترکتل
جلبست کتدو
بیزون می‌آ

مزه بعضی کتاب‌ها را باید چشید؛
خیلی از کتاب‌ها را باید بلعید؛
برخی کتاب‌ها را باید جزء به جزء
خواند؛
و تعداد زیادی را باید خواند اما نه
با کنج‌کاوی؛
و تعداد خیلی کمی را باید به طور
کامل، همراه با دقت و پشتکار
مطالعه کرد.

درس اول:

اهداف درس

- ۱- بازآموزی و یادآوری آموخته‌های پایه هفتم (بازآموزی نقشه ذهنی نوشتن).
- ۲- بازآموزی و یادآوری آموخته‌های پایه هشتم (بازآموزی راه‌ها و روش‌های پرورش و فعال سازی ذهن).
- ۳- آشنایی با یک متن برجسته (درخت) برای نشان دادن نقشه ذهنی نوشتن.
- ۴- آشنایی با چند متن برجسته (پرتقال خونی، پیرمرد و دریا، وقتی زمان ایستاد، جانانان، کرگدن ارزان، خاطرات حیوانات، قصه قدیمی) برای نشان دادن راه‌ها و روش‌های پرورش فکر.
- ۵- کسب مهارت «بازشناسی» مبتنی بر آموزش، «آفرینش» مبتنی بر خلاقیت فردی و «داوری» مبتنی بر معیار، در فعالیت‌های نگارشی.
- ۶- آموزش نکته‌های نگارشی از طریق درست نویسی.
- ۷- فراگیری مهارت «تصویرنویسی» و تقویت سواد دیداری.

فرایند یاددهی - یادگیری هر درس در سه جلسه

◆ جلسه اول ◆

- ۱- تدریس موضوع
- ۲- فعالیت نگارشی اول

◆ جلسه دوم ◆

- ۱- درست نویسی
- ۲- فعالیت نگارشی دوم
- ۳- بخش اول فعالیت نگارشی سوم

◆ جلسه سوم ◆

- ۱- تصویرنویسی
- ۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سوم

روش‌های پیشنهادی آموزش محتوا

الف) پرسش و پاسخ   ب) بارش فکری   پ) تدریس اعضای گروه

نخست با هدف یادآوری و جمع بندی آموخته‌های سال گذشته، معلم به روش پرسش و پاسخ، در مورد چهارچوب و قالب یک نوشته، سؤالاتی را طرح می‌کند. پس از اینکه دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را مطرح نمودند، در صورت نیاز، پاسخ‌ها را تکمیل می‌کند و مطالب لازم را بر آن می‌افزاید. در مرحله بعد متن «درخت» در کلاس خوانده می‌شود و هر یک از دانش‌آموزان، بخش‌های اصلی چهارچوب آن را مشخص می‌کنند. سپس معلم با بهره‌گیری از «روش بارش فکری» از دانش‌آموزان می‌خواهد که به روش‌های پرورش ذهن که در سال گذشته آموخته‌اند؛ اشاره کنند.

معلم یا یکی از دانش‌آموزان، روش‌های پرورش ذهن را روی تخته کلاس ثبت می‌کند. بخش آغازین درس در کلاس خوانده می‌شود و در صورتی که به روشی از روش‌های پرورش ذهن اشاره نشده باشد، روش مورد نظر به موارد قبلی (روی تابلو) افزوده می‌گردد.

در این مرحله، دانش‌آموزان به هفت گروه تقسیم می‌شوند و در هر گروه پیرامون یکی از روش‌های پرورش ذهن، بحث و تبادل نظر می‌گردد. (از آنجا که ممکن است دانش‌آموزان قسمت‌هایی از روش‌ها را فراموش کرده باشند، معلم می‌تواند خلاصه‌ای از روش‌ها را در برگه‌هایی جداگانه در اختیار هر گروه قرار دهد و خود در بین گروه‌ها حرکت کند و به سؤالات احتمالی گروه‌ها پاسخ دهد).

پس از گذشت زمان مقرر، برای این بخش از فعالیت، از هر گروه یک نماینده، خلاصه‌ای از روش مورد نظر را در کلاس شرح می‌دهد. در مرحله بعد، هر یک از گروه‌ها یک نمونه از هفت نمونه داخل متن را در گروه، مورد بررسی قرار می‌دهند و اعضای گروه در مورد اینکه نویسنده، برای پروراندن نوشته از کدام یک از راه‌های پرورش فکر بهره جسته است، به بحث و تبادل نظر می‌پردازند. پاسخ گروه‌ها در کلاس، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پس از اینکه روش‌های پروراندن نوشته به خوبی برای دانش‌آموزان روشن گردید؛ هر یک از دانش‌آموزان به صورت انفرادی به پرسش نخست فعالیت‌های نگارشی پاسخ می‌دهند. در ادامه، برای تثبیت و ایجاد تنوع در تدریس، می‌توان از روش‌های متنوع دیگری نیز بهره گرفت.

در پایان جلسه اول به منظور تثبیت آموزه‌های درس، اولین فعالیت نگارشی انجام می‌شود. هدف از پرسش نخست فعالیت نگارشی، تقویت توانایی تشخیص است. در این درس، دانش‌آموزان باید به بازیابی و شناخت راه‌های پرورش متن در نوشته بپردازند و آنها را شناسایی کنند.

سیاه کوچک

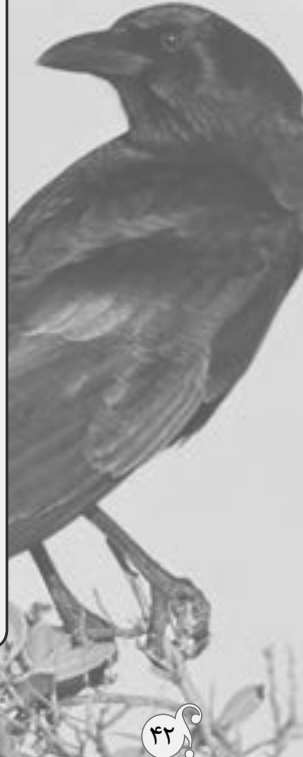
مقدمه: کلاغ‌ها را چگونه می‌بینی؟ صدایشان را چگونه می‌شنوی؟ کلاغ زیباتر است یا بلبل؟ آواز کدامشان دلنشین‌تر است؟ (سنجش و مقایسه)
... کلاغ خودش را دوست نداشت و بودتش را. از کاتنا گل داشت. فکر می‌کرد، در دایره قسمت، نازیبایی سهم اوست. او غمگینانه گفت: «کاش خداوند این لکه سیاه را از هستی می‌زدود!»

خدا گفت: «سیاه کوچکم، صدایت ترنمی است که هر گوشی زیبایی آن را درک نمی‌کند. فرشته‌ها با صدای تو به وجد می‌آیند، بخوان، فرشته‌ها منتظرند».
تنه: کلاغ، هیچ نگفت. نیم‌نگاهی به آسمان انداخت. در صفحه‌آبی آسمان، ابرهای سیاه، ابرهای سفید، دوشادوش هم در حرکت بودند. خورشید هم بود؛ با لباسی خوش‌رنگ؛ گاهی روی صفحه‌آبی، گاهی پشت لکه سیاهی. (خوب دیدن)

خدا گفت: «سیاه، چونان مرگب که زیبایی را از آن می‌نویسند و تو این چنینی. زیباییت را بنویس؛ زیرا اگر تو نباشی، جهان من چیزی کم دارد. خودت را از آسمان دریغ نکن».
(خوب دیدن)

نتیجه: کلاغ، خواند. این بار اما عاشقانه‌ترین آواز را. با آوازش جهان زیبا شد. آسمان لبخند زد و ابرهای سیاه و سفید از شوق گریستند. (خوب شنیدن)

♦ هر قاصدکی یک پیامبر است. عرفان نظر آهاری، با تلخیص و تغییر

توجه : نویسندۀ «سیاه کوچک» در این نوشته، نگاهی دگرگونه به موضوع داشته است. البته از روش‌های دیگری چون مقایسه، خوب دیدن و خوب گوش دادن همه بهره برده است.

۱- درست نویسی

۲- فعالیت نگارشی دو

۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

جلسه دوم

درست نویسی

پرهیز از کاربرد واژه «توسط»: در بسیاری از گفته‌ها و نوشته‌های فارسی معاصر، کاربرد واژه «توسط» و مترادف‌های آن همچون «از سوی»، «به وسیله» و «از جانب»، رواج یافته است، این کاربرد، از راه زبان ترجمه، وارد نوشته‌های فارسی شد؛ چنان‌که گفته یا نوشته می‌شود:

◆ نظارت بر تکالیف به وسیله معلم انجام شد.

◆ معلم نوشته‌های تولید شده توسط دانش‌آموزان را حفظ و نگهداری می‌کند.

◆ کتاب‌های ارزشمندی از سوی ناشران برای مدارس محروم ارسال شد.

در زبان انگلیسی، پس از حرف اضافه by و در زبان فرانسه پس از par، فعل مجهول را همراه فاعل ذکر می‌کنند و مترجمان متن‌های انگلیسی و فرانسه نیز، این‌گونه جمله‌ها را گاهی به صورت لفظ به لفظ، ترجمه کرده، این دو حرف را به «توسط»، «از سوی»، «به وسیله» و «از جانب» برگردانده‌اند. جمله زیر، ترجمه‌ای لفظ به لفظ از یک جمله انگلیسی است:

□ این کتاب، توسط استادان ترجمه شد.

در زبان فارسی، در جمله‌هایی که نهاد آنها مشخص است، از واژه توسط استفاده نمی‌کنیم. بنابراین بهتر است همین جمله و جمله‌هایی را که نمونه آوردیم، این‌گونه بنویسیم:

– استادان، این کتاب را ترجمه کردند.

– معلم، بر تکالیف، نظارت کرد.

– معلم، نوشته‌هایی را که دانش‌آموزان تولید کردند، حفظ و نگهداری می‌کند.

– ناشران، کتاب‌های ارزشمندی را برای مدارس محروم ارسال کردند.

دانش‌آموزان فعالیت نگارشی شماره دو را مبتنی بر آموزه‌های درس، انجام می‌دهند. نوشتن تمرین شماره دو، کاملاً فردی است و هدف از آن، سنجش مهارت نوشتن تک تک دانش‌آموزان است؛ در ادامه و انتهای این جلسه، به تمرین شماره سه می‌رسیم و تولیدات دانش‌آموزان براساس سنجه‌های مشخص شده، داوری می‌شود. به دلیل محدودیت زمان، داوری بخشی از آثار دانش‌آموزان در جلسه دوم و بخشی دیگر در جلسه بعد، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

۱- بخش دوم فعالیت نگارشی سوم
(در صورت ضرورت)

۲- تصویرنویسی

جلسه سوم

نخست اگر از تمرین پیش، چیزی مانده باشد؛ کامل می‌شود.

تصویرنویسی

ما معمولاً با دو گونه تفکر، سروکار داریم: در نوعی از تفکر، با کنار هم قرار دادن کلمات و عبارات در ذهن، تکلم را به صورت ذهنی انجام می‌دهیم ولی جملات را به زبان نمی‌آوریم. در کنار این شیوه تفکر، تفکر تجسمی یا دیداری است که از عبارات و جملات و شیوه‌های زبانی برای تفکر استفاده نمی‌کنیم، بلکه این تصاویر هستند که در ذهن ما نقش می‌بندند و به ما کمک می‌کنند در ارتباط با موضوع مورد نظر به تفکر بپردازیم. به عنوان نمونه در تصویرنویسی درس دوم از دانش‌آموز خواسته می‌شود داخل یک اتوبوس شلوغ را تصور کند و تصویر ذهنی خود را بنویسد.

برای این کار، دانش‌آموز باید با استفاده از تجربیات شخصی خود:

– ابتدا شکل کلی یک نوع اتوبوس را در ذهن خود مجسم کند.

– به ویژگی‌های آن توجه کند.

– سپس اتوبوس شلوغ را در نوشته‌اش به طور کلی شرح و توصیف نماید.

در واقع دانش‌آموز، در طول واریسی ویژگی‌های ظاهری اتوبوس در ذهن، مشغول تفکر تجسمی است.

در مرحله بعد، دانش‌آموز می‌تواند تغییراتی روی تصویر ایجاد کند و مرتب آن را در ذهن خود بازسازی و واریسی نماید. آنگاه می‌تواند فضای حاکم بر تصویر را نیز تشریح کند.

به عنوان نمونه:

– گروهی از پسر بچه‌های پرسرو صدا، با هم، در یک ایستگاه سوار اتوبوس می‌شوند.

– یک فروشنده دوره‌گرد برای فروش جنس‌های خود به صورت آهنگین شعری را با صدای

بلند می‌خواند.

تفکر تجسمی پیچیده :

— دوست خود را تصوّر کنید که در سن هفتاد سالگی است، چهره او چه تغییراتی پیدا کرده است؟

— دوران کودکی پیرمرد همسایه را در ذهن مجسم کنید، حالت صورت او چگونه بوده است؟

— یک خانه روستایی را تصوّر کنید.

— «تخت جمشید» را در ذهن مجسم کنید.

موارد ذکر شده، نمونه‌هایی از تفکر تجسمی هستند. اما معمولاً و همیشه تفکر تجسمی این قدر ساده و ثابت نیست. همه تصوّراتی که شما در این نمونه‌ها داشتید، تصاویری ساده و ثابت بودند. به نمونه زیر که به عنوان تصویرنویسی درس یک آمده است؛ توجه کنید. در این نمونه از تفکر تجسمی پیچیده استفاده شده است :

«درون یک فضاپیما را که روی کره ماه توقّف کرده، تصوّر کنید و تصویر ذهنی خود را شرح دهید».

به نمونه‌های دیگر توجه کنید :

— زمانی که شما می‌خواهید در ذهن خود تغییراتی در نقشه ساختمانی محل سکونت خود اعمال کنید؛ به صورت تجسمی تصویر محل سکونت فعلی را به تصویری که مورد نظر شماست تغییر می‌دهید؛ اجزا را بررسی می‌کنید و تغییرات لازم را می‌دهید.

— وقتی می‌خواهید مسیر حرکت خود را از محل فعلی خود تا مقصد خود در آن سوی شهر معین کنید؛ تفکر تجسمی ممکن است پیچیده‌تر از این نیز اتفاق بیفتد. مثلاً در تصویرنویسی درس ۷ که از دانش‌آموزان خواسته شده، درختی را با ویژگی‌های زیر تصور کنند :

— پا در هواست.

— ریشه‌هایش در ابر فرو رفته است.

— شاخه‌هایش روی زمین گسترده شده است.

مرحله اول : بهره‌گیری از تجربیات عینی :

در این مرحله، دانش‌آموزان باید با توجه به تجربه‌های عینی خود :

نوعی از درخت را در ذهن خود تصوّر کنند.

نوع، اندازه، قدمت و ویژگی‌های دیگر آن را در نظر بگیرند.

آن را در فضایی خاص تجسم کنند.

مرحله دوم: بهره‌گیری از تخیل:

درختی با مشخصات خواسته شده را در ذهن تجسم کنند: درختی که پا در هوا دارد و ریشه‌هایش در ابر فرو رفته است و شاخه‌هایش روی زمین گسترده شده است.

تفاوت‌های فردی در تفکر تجسمی: معمولاً تصاویری که ما در ذهن خود ایجاد می‌کنیم تصاویری چندان روشن و واضح نیستند. در طول تفکر تجسمی شاید تصورات مورد استفاده به اندازه واقعیت روشن و واضح نباشند و حتی گنگ باشند. اما برخی افراد وجود دارند که تصورات بسیار روشنی در ذهن خود می‌توانند داشته باشند. به گونه‌ای که با حفظ یک تصویر در ذهن خود می‌توانند تغییرات واضح‌تری روی آن اعمال کنند، اجزای آن را به دقت و ارسای کنند و پاسخ‌های مفیدی درباره تصویر ارائه کنند. هر چند این پدیده با عنوان تصویرسازی ذهنی روشن بیشتر در مباحث مربوط به حافظه مربوط می‌شود. اما از آنجا که اندوخته‌های تصویری حافظه در فرایند تفکر تجسمی اهمیت دارند در بحث تفکر تجسمی نیز حائز اهمیت هستند. این پدیده بسیار نادر است. اغلب افراد و به عبارتی کلیه افراد از تفکر تجسمی استفاده می‌کنند که با فعالیت‌های روزمره زندگی، اهداف، برنامه‌ها و فعالیت‌های آنها ارتباط نزدیک دارد.

کاربرد تفکر تجسمی: هنرمندان و نویسندگان بسیاری از شاهکارهای خود را با کاربرد تفکر تجسمی خلق کرده‌اند؛ به این صورت که نقاش تصویر دلخواه خود را برای طراحی ابتدا در ذهن خود مجسم می‌کند، یک نویسنده، وقایع داستان خود در ذهن مجسم می‌کند و ویژگی شخصیت‌ها را براساس تصاویر ذهنی که خلق می‌نماید، توصیف می‌کند. جالب اینجاست که تفکر تجسمی در رشته‌هایی مثل ریاضیات و فیزیک نیز کارآمدی داشته است. برای مثال انیشتین گفته است: «به ندرت در قالب کلمات می‌اندیشد بلکه به جای آن، مفاهیم نظری خود را کم و بیش به شکل صورت‌های ذهنی روشنی که به دلخواه، قابل بازآفرینی و هم‌آمیزی هستند؛ شکل می‌دهد».

در این مورد مشهورترین نمونه «فردریک کوله» را از رشته شیمی می‌توان نام برد که می‌خواست ساختمان مولکولی بنزن را مشخص کند. شبی در خواب دید که پیکری بی‌جان و مارگونه ناگهان به خود پیچیده و به صورت یک حلقه بسته درآمده است و دم خود را نیش زد. معلوم شد که ساختمان بنزن چیزی شبیه مار است. یک صورت ذهنی برخاسته از رؤیا راه حل مهم را به دست آورد. (نقل از: دانشنامه رشد)

ارزشیابی

در این مرحله براساس سنجه‌های ارائه شده در درس، آثار دانش‌آموزان از سوی معلم و دانش‌آموزان دیگر مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. لازم به یادآوری است در هر درس یک یا دو سنجه، برجسته شده است؛ (معمولاً شماره سه در هر درس) سنجه‌های برجسته شده، آموزه‌های نگارشی درس را در بر می‌گیرند و در هر درس سنجه ویژه محسوب می‌شوند و در ارزیابی‌ها می‌توان برای آن، نمره بیشتری قائل شد.

سنجه‌های ویژه درس یک:

— رعایت طبقه بندی ذهن و نوشته

— بهره‌گیری درست از شیوه‌های پرورش فکر

در سنجه اول، رعایت «نقشه ذهنی»؛ موضوع، مقدمه، تنه و نتیجه، مورد نظر است و در سنجه دوم، ارزیابی شیوه‌ها و روش‌های پرورش و فعال سازی ذهن. این دو سنجه به نوعی آموزه‌های کتاب هفتم و هشتم را یادآوری، بازخوانی و ارزیابی می‌کنند.

توجه به این نکته هم لازم است که در هر درس از کتاب نهم، سنجه شماره سه، سنجه ویژه است؛ از این رو، در آموزش و ارزشیابی، اهمیت بیشتری دارد.

درس دوم:

واژه‌ها را بشناسیم، گزینش کنیم و به کار بگیریم

ملموه نقشه یک ساختمان را روی تخته نصب کرد.
طرح پشته‌های بلند آسمانی می‌خویشم اما ساختن این ساختمان
بسیار پرهزینه است و ساختن این ساختمانها را کاروان
معماران مشهوری می‌کنند. همیشه یک
طاش آهون در سگونی هودا با فکر
برگشت و گفت: صد از بارش نقشه ساختن
معماران مشهورترند. همه می‌گویند ساختن را
تیمیه

ملموه نمودار زیر را روی تخته قرار داد.
نقشه ساختمان به نمودار کشید و گفت: ما
چشمه ساخته می‌نماید. برای ساختن چشمه
ساختن پشته‌ها را که بسیار پرهزینه است.

تیمیه می
سرساز ساختمانها
گرفتند
بایر جاجیه
رنگارنگی می‌نمودند
سرو و کبوتر
نکاح می‌گفتند
خلو خانه را

ملموه نقشه یک ساختمان را روی تخته نصب کرد.
طرح پشته‌های بلند آسمانی می‌خویشم اما ساختن این ساختمان
بسیار پرهزینه است و ساختن این ساختمانها را کاروان
معماران مشهوری می‌کنند. همیشه یک
طاش آهون در سگونی هودا با فکر
برگشت و گفت: صد از بارش نقشه ساختن
معماران مشهورترند. همه می‌گویند ساختن را
تیمیه

واژه‌ها و کلمات، ذهن را تحریک
می‌کنند و روح را سرشار از غرور
می‌سازند.

اهداف درس

- ۱- تقویت توانایی تشخیص ارتباط بین «نقشه ساختمان» و «طرح نوشته».
- ۲- آشنایی با نقش کاربردی واژگان (مواد و مصالح) در شکل‌دهی ساختمان نوشته.
- ۳- آشنایی با یک متن برجسته، به منظور شناخت کاربرد واژگان در نوشته.
- ۴- تقویت توانایی در به‌کارگیری کلمات مترادف برای تنوع بخشیدن به ساختمان واژگانی نوشته.
- ۵- تقویت توانایی در به‌کارگیری کلمات متضاد با ساحت‌های معنایی متفاوت در جمله‌ها.
- ۶- تقویت توانایی ایجاد شبکه معنایی، به منظور عمق و استحکام بخشیدن به نوشته.
- ۷- تقویت توانایی گسترش واژه‌های ساده و ساخت ترکیب‌های نو.
- ۸- تقویت توانایی با بهره‌گیری از افعال متنوع برای جدایی بخشیدن به جمله‌ها و متن.
- ۹- کسب مهارت «بازشناسی» مبتنی بر آموزش، «آفرینش» مبتنی بر خلاقیت فردی و «داوری» مبتنی بر معیار، در فعالیت‌های نوشتاری.
- ۱۰- توسعه و تقویت آموزش نکته‌های نگارشی از طریق درست‌نویسی.
- ۱۱- فراگیری مهارت «بازنویسی» و «گسترش» حکایت.

روش‌های پیشنهادی آموزش محتوا

مهارت کشف روابط میان عناصر

یکی از شیوه‌های آشکارسازی خلاقیت و ظاهر ساختن توانایی آفرینندگی افراد، بهره‌گیری از «مهارت ارتباط اجباری (Forced Association)» است که توسط «چارلز-اس- وایتینگ» ابداع شده است. در این روش، باید بین دو گروه از پدیده‌ها، ارتباطی اجباری ایجاد کرد. به طور خلاصه در روش ارتباط اجباری، دانش‌آموزان برای یافتن یک رابطه بین دو زمینه‌ای که با یکدیگر مأوس و مرتبط نیستند؛ دست به تلاش فکری می‌زنند و در این راه به ایده‌ها و نظرات جدیدی دست می‌یابند. به طور کلی، می‌توان گفت مهارت کشف و شناسایی روابط، مبتنی بر تئوری ضبط اطلاعات زمینه‌ای در حافظه است. به این معنی که ساختار، ذهن طوری است که اطلاعات به همراه زمینه یا اطلاعات محیط اطرافش در حافظه، وارد و ضبط می‌گردد.

البته در آغاز جلسه، هدف از ایجاد ارتباط اجباری بیان می‌شود و دانش‌آموزان ضمن ایجاد ارتباط، همواره در نظر دارند که هدف اصلی چیست.

در این روش، دو یا چند کلمه را که با یکدیگر ارتباطی ندارند، انتخاب نموده، سعی می‌کنیم بین آنها نوعی ارتباط بیابیم یا اینکه سعی می‌کنیم از یک مفهوم و کلمه که به طور تصادفی انتخاب شده، برای حل یک مسئله کمک بگیریم (از این روش می‌توان به عنوان نرمش فکری نیز بهره جست).

برای انتخاب یک مفهوم یا کلمه تصادفی چند راه وجود دارد:

راه اول: یک صفحه از فرهنگ لغت را باز می‌کنیم و از درون آن کلمه‌ای را انتخاب

می‌نماییم.

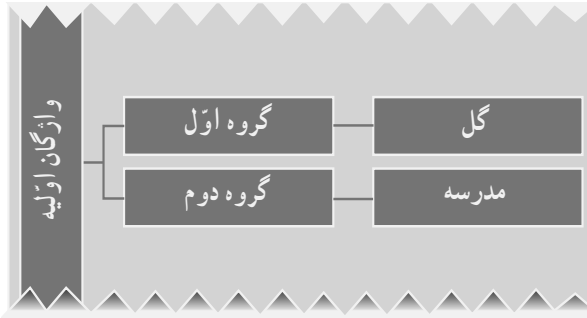
راه دوم: از دوست خود و یا افراد خانواده درخواست می‌کنیم یک کلمه به ما معرفی کنند.

راه سوم: از اشیای اطراف خود، الهام می‌گیریم.

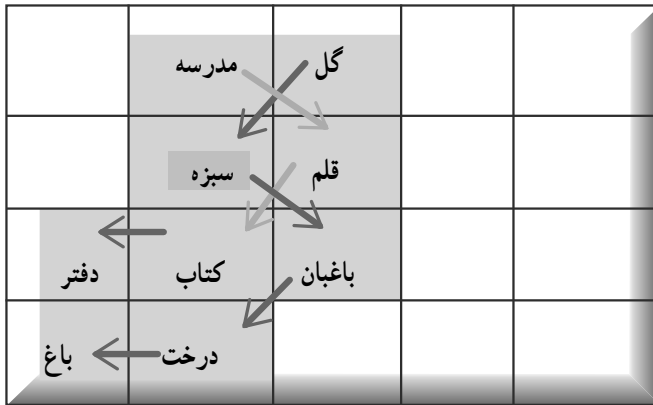
در این بخش به سه روش مختلف بهره‌گیری از ارتباط اجباری اشاره می‌شود:

روش اول گسترش واژگان :

دو گروه از دانش‌آموزان، انتخاب می‌شوند. برای هر یک از گروه‌ها واژه‌ای در نظر گرفته می‌شود و واژه روی تابلو نوشته می‌شود.

- هر یک از گروه‌ها باید با توجه به واژه مشخص شده، یک شبکه معنایی بسازند.
- گروه‌ها باید به گونه‌ای عمل کنند که بتوانند دو سوی جدول را به هم متصل کنند و در عین حال مانع رسیدن گروه مقابل به سوی دیگر جدول شوند.
- به عنوان نمونه، نماینده گروه اول با توجه به واژه مدرسه واژگانی چون قلم، کتاب و دفتر و...؛ نماینده گروه دوم با توجه به واژه گل، واژگانی را به ترتیب می‌نویسند (واژگانی چون سبزه، درخت و باغ)

روش دوم گسترش واژگان :

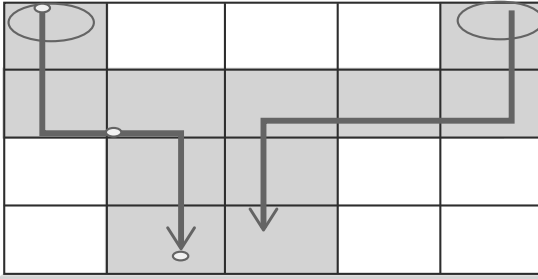
هدف :

- آشنایی با شبکه معنایی
- ایجاد هیجان و جذابیت

– تعمیق و تثبیت یادگیری

– گسترش گنجینه واژگان

هر یک از گروه‌ها از یک طرف جدول شروع به ساخت شبکه معنایی می‌کنند. در نقطه‌ای دو گروه به هم می‌رسند. تعداد خانه‌های پرشده، شمارش می‌شود و گروهی که خانه‌های بیشتری دارند، برگزیده می‌شوند و می‌توانند با گروه بعدی، فعالیت را ادامه دهند.

روستا				شب
تنور	چوپان	ماه	آسمان	ستاره
	گله	مهتاب		
	شیر	شمع		

پس از انجام این فعالیت و آشنایی و دست‌ورزی دانش‌آموزان برای ساخت و گسترش واژگان؛ هر یک از گروه‌ها در مدت زمان مشخصی با شبکه واژگانی خود یک بند می‌نویسند و در کلاس می‌خوانند. گروه‌هایی که در مرحله قبل شبکه واژگانی گسترده‌تری ساخته باشند، نوشته آنان از کیفیت بیشتری برخوردار است.

روش سوم گسترش واژگان :

– ابتدا دانش‌آموزان، گروه‌بندی می‌شوند.

– سپس هر گروه، یک واژه را پیشنهاد می‌کند (واژگان نباید با واژگان قبلی ارتباط داشته باشند).

دشت	برنج	قفس
کودک	گاری	بوق
برف	فرش	شعر

– پس از کامل شدن جدول، هر گروه با استفاده از یک ردیف یا ستون از واژگان جدول، جمله‌ای می‌سازند. به‌عنوان نمونه، گروه اول باید با واژگان قفس، برنج و دشت و گروه بعدی با واژه‌های بوق، گاری و کودک جمله‌ای بسازند و بقیه گروه‌ها نیز به همین ترتیب، جمله‌ای خلق می‌کنند. جمله‌ها

روی تابلو، ثبت می‌شوند.

– در مرحله بعد اعضای هر گروه با بهره‌گیری از جمله‌های تولید شده، یک بند می‌نویسند و در کلاس می‌خوانند.

از این روش می‌توان به گونه‌های مختلف بهره گرفت.

– با توجه به تعداد دانش‌آموزان و گروه‌ها، معلم جدولی روی تابلو رسم می‌کند.

– در ردیف عمودی چند واژه به انتخاب گروه‌ها نوشته می‌شود.

– در ردیف اول صفت‌های مختلفی قرار می‌گیرد.

تنبیل	شلخته	باسواد
قنات		
بوق		
کیف		

– در مرحله بعد، گروه‌ها با استفاده از جفت واژگان، جمله‌هایی می‌سازند و با استفاده از این

جمله‌ها یک بند می‌نویسند.

* تذکره: گسترش فقط از راه افزودن صفت یا مضاف‌الیه به پایان کلمه، اتفاق نمی‌افتد. بلکه هر

نوع پیوند واژگانی، می‌تواند سبب گسترش بافت واژگانی شود. به نمونه زیر، توجه کنید:

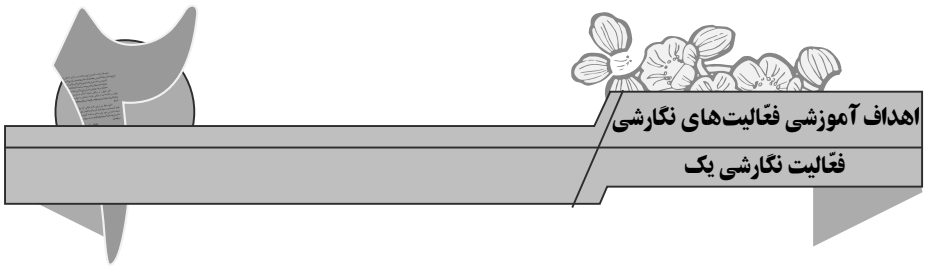
«این بهترین کتاب درسی کلاس نهم»

در این گروه، کلمه «کتاب» هسته است همان‌طور که دیده می‌شود از دو طرف، گسترش یافته است.

به هر روی، پس از این فعالیت‌ها درمی‌یابیم که حرکت از واژه به متن، حرکتی از جز به کل

است. یعنی از واژه به گروه، از گروه به جمله، از جمله به بند، از بند به متن نوشته می‌رسیم. البته سرآغاز

این فرایند، اندیشه یا فکر است که در قالب واژه، نمایان می‌شود.

نمونه‌ها	نوع کاربرد
<ul style="list-style-type: none"> ■ اول سال و آغاز بهار 	مترادف
<ul style="list-style-type: none"> ■ قهر و آشتی ■ کارد و پنیر (در این قسمت به عنوان دو عنصر مخالف به کار رفته‌اند) ■ غبار کدورت و آب رفاقت 	متضاد(ناسازی معنایی)
<ul style="list-style-type: none"> ■ دیروز و برپروز ■ چلو و پلو 	ظرفیت شبکه معنایی
<ul style="list-style-type: none"> ■ ای برادران، این اوّل سال، آغاز بهار، همین دیروز، قول قدما، غبار کدورت، ■ آب رفاقت و... 	گسترش واژه
<ul style="list-style-type: none"> ■ فوت کردن ■ شستن ■ برخاستن ■ ماج نمودن ■ از هم گسیختن ■ شکرآب شدن ■ بیخ پیدا کردن ■ و... 	فراوانی و تنوع فعل‌ها

● **نکته:** بهره‌گیری از جمله‌های کوتاه و تنوع در کاربرد فعل‌ها در این بند، قابل توجه است.

۱- درست نویسی

۲- فعالیت نگارشی دو

۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

جلسه دوم

درست نویسی

حذف فعل: گاهی حذف فعل با قرینه، صورت می گیرد؛ یعنی فعل مشترک چند جملهٔ مربوط به هم در آخر جمله می آید و آن را کوتاه تر و زیباتر می کند. مانند:

- ♦ واژه ها جمله ها را و جمله ها معنا را می سازند.
- ولی گاهی حذف بدون قرینه صورت می گیرد که روا نیست. مانند:
- ♦ مدارک را تحویل و رسید بگیری.

بیشترین زمان فعالیت های کلاسی در جلسه دوم، باید بر تولید متن، استوار باشد. اگر فرصتی باقی ماند؛ داوری و ارزیابی هم شروع می شود. چون این واقعیت را نباید انکار کرد که همه تلاش ها به نوعی در راستای نوشتن و تولید متن، انجام گرفته اند.

۱- ادامه بخش دوم فعالیت نگارشی سه

۲- حکایت نگاری

جلسه سوم

حکایت نگاری : حکایت نگاری با هدف بازنویسی و گسترش متن، در سه درس آمده است :

باز آفرینی و بازنویسی، گذر از دهلیز درک و فهم

نخستین و مهم‌ترین رویکرد و رسالت باز آفرینی و بازنویسی این است که دانش آموزان را قدم به قدم به جهان گسترده‌ی متون کهن وارد کند و از این راه، آنان را به فهم جدیدی از جهان پیرامون خود برساند. اگر به خانه‌های قدیمی سری زده باشیم، دیده‌ایم که برای ورود به خانه، ابتدا ناگزیریم از دهلیز و دالانی باریک و نیمه تاریک بگذریم، تا از این معبر نگذریم، نمی‌توانیم به صحن و سرای خانه قدم بگذاریم. پس از عبور از این دالان به حیاطی باز و دلگشا می‌رسیم. ایوان و پنجره‌ها را می‌بینیم و کم‌کم نگاه ما اوج می‌گیرد و بام خانه و سرشاخه‌ها را می‌بینیم و آرام آرام نگاه ما به آسمان می‌پیوندد و با خورشید تلاقی می‌کند. متون ادبی هم با چنین معماری خیال‌انگیزی همسانی دارند. دانش آموزان هم پس از عبور از دالان تفکر و تأمل در متون کهن، حکایت‌ها و مثل‌ها می‌توانند به درکی عمیق و وسیع از آن حکایت و مثل برسند و اندیشه‌ی آنان با خورشید فهم تلاقی پیدا می‌کند و پس از آن به درک کاملی از جهان پیرامون خود می‌رسند.

اصولاً جهان باز آفرینی، دری دو لنگه دارد که یک لنگه آن بر پاشنه فهم متن استوار است و پاشنه دیگر بر تطبیق متن با زبان و فهم مخاطب. اگر ورود به جهان باز آفرینی و گشایش این در به سیاقی هوشمندانه و هدفمند انجام پذیرد، دانش آموزان به شناخت تازه‌ای از مفاهیم دست می‌یابند.

معمولاً عمر یک درخت کهنسال را با دایره‌های منظم (کوچک به بزرگ) که درون تنه درخت قرار دارد، می‌سنجند، متون کهن هم لایه‌های تودرتویی دارند. هر لایه مربوط به قسمتی از تاریخ است و هر نویسنده حکایت و خالق هر مثلی مربوط به یک برهه از زمان است.

حکایت‌نگاری و مثل‌نویسی دو تمرین مؤثر کتاب مهارت‌های نوشتاری هستند که به لحاظ اهداف آموزشی شبیه همدیگرند و به پرورش مهارت نوشتن یاری می‌رسانند.

در باز آفرینی، هنر دانش آموزان، این است که پس از خواندن مثل و تفکر و تأمل درباره‌ی آن، از زاویه دید خود به موضوع بنگرند، موقعیت‌ها را بسازند و شخصیت‌ها را خلق کنند و با فضا سازی مناسب، حکایت جدیدی را با فضایی نو بیافرینند.

درنگی در بازنویسی و باز آفرینی

در بازنویسی، نویسنده با حفظ ویژگی‌های یک اثر، بدون کمترین دخل و تصرف در اصل محتوا، اقدام به دوباره‌نویسی و ساده‌سازی زبان آن اثر می‌کند.

برای بازنویسی تعاریف متعددی به کار برده شده است از جمله :

– بازنویسی دوباره نوشتن یک متن متناسب با زمان و شرایط «بازنویسنده» است.
 – بازنویسی یک اثر، حفظ ویژگی‌های کلی متن بدون کمترین دخل و تصرف در محتوای متن است.
 – بازنویسی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی و زبان ساده و زدودن کهنگی متن از چهره آن است؛ بی آنکه مفهوم و محتوا دگرگون شود. در بازنویسی، مقصود اصلی ساده کردن متن است و تغییر فقط در محدوده زبانی انجام می‌گیرد و بازنویس، متن اصلی را تمام و کمال حفظ می‌کند بدون آنکه چیزی به آن بیفزاید یا از آن بکاهد.

در باز آفرینی، نویسنده از متون کهن الهام می‌گیرد و خودش دست به آفرینش و خلق می‌زد و نوشته‌ای جدید می‌آفریند. باز آفرینی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی با دخل و تصرف در محتوا و مفهوم و تبدیل آن به اثری مستقل و جدید است که با متن اصلی، متفاوت است.
 بازنویسی مثل تعمیرات جزئی یک ساختمان و تغییر نمای ظاهری آن است، اما باز آفرینی، تغییرات کلی در اسکلت و طرح و نقشه یک ساختمان است که چه بسا نقشه ساختمان و کیفیت چهارچوب اولیه، به هم می‌خورد. در بازنویسی، مضمون متن قدیم حفظ می‌شود، تغییرات در جابه‌جایی حوادث و الفاظ و ترکیب‌ها انجام می‌گیرد. اصول زبان فارسی حفظ می‌گردد و از شکسته‌نویسی پرهیز می‌شود.

اهداف کلی بازنویسی و باز آفرینی

- ۱- ایجاد رابطه کودک و نوجوان با محیط تاریخی و فرهنگی‌اش در تمامی ابعاد، به گونه‌ای که بتواند بین فرهنگ دیرین خود و فرهنگ امروزی پیوند برقرار نماید.
- ۲- تلطیف ذوق ادبی کودکان و نوجوانان و بالا بردن درک کلی آنها از تمامی جنبه‌های فرهنگی، دینی، اخلاقی، تاریخی و علوم و فنون از گذشته تاکنون.
- ۳- برانگیختن اشتیاق کودکان و نوجوان به مطالعه با استفاده از متون جذاب.
- ۴- تقویت توان نوشتاری مخاطبان به گونه‌ای که بتوانند آثار و متون کهن فارسی را به زبان فارسی امروزی بازنویسند.
- ۵- دست یافتن به اطلاعات عمومی و پایه‌ای که می‌تواند زیر بنای تخصص‌های علمی، فرهنگی و ادبی آینده آنها قرار گیرد.
- ۶- آشنا کردن کودکان با تجارب مختلف زندگی برای رویارویی با مسائل آتی.
- ۷- استفاده از جنبه‌های اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی متون کهن در راستای اهداف ادبیات کودکان.

اصول و قاعده کلی بازنویسی

۱- نویسنده بازنویس می‌بایست آشنایی کامل با متن اصلی (از لحاظ شکل و محتوای اثر) داشته تا بتواند در انتخاب متن کهن و بازنویسی آن موفق عمل کند. کار نویسنده بازنویس جذاب کردن متون و پیام‌های اثر کهن است. بنابراین می‌بایست محتوا و پیام اثر را به درستی درک کرده باشد تا بتواند با هوشمندی و شگردی خاص جانی تازه به کالبد خاک گرفته و مهجور آثار کهن بدمد. بی‌شک تغییر زبان به تنهایی سبب جذابیت و جان بخشیدن به اثر نخواهد شد، بلکه سبب بی‌اعتباری اثر کهن نیز خواهد شد و گاه از ارزش اثر نیز می‌کاهد.

۲- بازنویس مجاز نیست هیچ گونه تغییر یا تحریفی در مضمون و محتوای اصلی متن وارد آورد زیرا با این کار وارد حیطه بازآفرینی شده است که اصول و قواعد خاص خودش را دارد. در بازنویسی باید به بن‌مایه‌های اصلی متن توجه شود سپس تمام چیزهایی را که برای نوشتن یک داستان باید بدان توجه شود رعایت کند. بازنویس باید کل محتوای اثر اصلی را در خود حفظ کند و پیام آن را به تمامی منتقل نماید (مفهوم و هدف متن اصلی در بازنویسی دیده شود).

۳- در بازنویسی می‌بایست کل مضمون بازنویسی شود نه سطر به سطر (از اشکالات و اشتباهات مریمان در مسابقه بازنویسی و بازآفرینی سال ۸۸).

۴- بازنویسی باید سبب برانگیختن کنجکاوای خواننده به شناخت متن اصلی شود. همچنین در بازنویسی، مسائل عاطفی، فرهنگی و زبانی و ذهنی مخاطبان مورد توجه قرار می‌گیرد.

۵- گفتگوها، حوادث، شخصیت‌ها، زبان و لحن، توصیف‌ها از جمله این عناصر هستند. توجه به این عناصر و شگردها می‌تواند ابتکاراتی باشد که انسان پر تحرک و کم حوصله امروزی را با فرهنگ گذشته‌اش ارتباط دهد.

۶- یک اثر خوب بازنویسی شده، بیانگر مهارت نویسنده‌ای هوشمند و زبردست است که با ابزار زبان و بیان مناسب بین میراث کهن و عصر جدید ارتباط برقرار کرده است.

۷- اصول نگارش زبان و ادب فارسی و اصول مهم ساده نویسی برای کودکان و نوجوانان رعایت شود.

۸- ضمن توجه به ظرافت‌های ادبی، متن متناسب با شرایط گروه سنی مخاطب باشد و سعی شود از استخوان بندی و سبک نوشته اصلی عدول نشود.

اصول و قاعده کلی بازآفرینی

۱- در بازآفرینی، نویسنده از موضوع اصلی حکایت‌ها و روایت‌های کهن الهام می‌گیرد و

موضوعی جدید با هویتی مستقل می‌آفریند. به این معنی که عمده‌ترین کار در روش بازآفرینی، تغییر دادن موضوع و محتوای اثر مبدأ و درهم ریختن چارچوب آن و ایجاد چارچوبی تازه است. به طوری که در بازآفرینی چهره‌های اسطوره‌ای و قهرمانان افسانه‌ای و حکایت‌های تاریخی و نظیر آن، تغییراتی صورت می‌گیرد که با خواندن اثر مقصد، اثر مبدأ در ذهن خواننده تداعی می‌شود.

۲- «برعکس بازنویسی در بازآفرینی، بازآفرین مجاز است از موضوع کهن الهام بگیرد و هرگونه تغییری در موضوع، شخصیت‌ها و... ایجاد کند. می‌تواند شخصیت‌ها را تغییر دهد از مثبت به منفی و به عکس برگرداند. هرگونه اندیشه فلسفی اجتماعی و هر نوع دیدگاهی را به موضوع مورد نظر خود وارد کند اما، با همه تغییرات و دگرگونی‌هایی که در اثر پیشین ایجاد می‌کند یک نوع رگه و نشانه‌هایی از اثر گذشته در اثر جدید قابل درک و مشاهده باشد به گونه‌ای که با آن نشانه باد و خاطره اثر مبدأ در ذهن مخاطب زنده شود و این تنها موردی است که یک اثر بازآفرین شده را از یک اثر تالیفی خلاقانه و آفرینش مستقیم و بی واسطه جدا می‌سازد».

۳- در بازآفرینی، مثل بازنویسی «بازآفرین» می‌بایست اصول کلی نگارش زبان و ادب فارسی و اصول مهم ساده‌نویسی برای کودکان و نوجوانان و سایر شگردهای نویسندگی را که در بخش اصول و قواعد بازنویسی ذکر شده است، رعایت نماید. (برگرفته از سایت: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، با کاهش و افزایش).

برخی از مثل‌ها از واژگانی درست شده‌اند که تنها واژه نیستند بلکه هر کدام از این کلمات، ظرفیت‌هایی چندگانه دارند و می‌توان تفسیرهای متعددی از آنها به عمل آورد. یکی از اهداف مثل‌نویسی ژرف‌نگری است: ظرفیت چندگانه برخی مثل‌ها نیز موجب می‌گردد کم‌کم دانش‌آموزان از سطحی‌نگری به ژرف‌نگری برسند.

در اهمیت مثل‌نویسی و حکایت‌نگاری می‌توان به موارد زیر، اشاره کرد:

— هر دو در بارور ساختن ذهن و زبان دانش‌آموز تأثیرگذارند.

— دانش‌آموزان را به گزیده و سنجیده سخن گفتن، تشویق می‌کنند.

— ضمن عمق بخشیدن به نوشته بر زیبایی آن می‌افزایند.

— توان نوشتن را افزایش می‌دهند.

— مایه‌های طنز نهفته در حکایت‌ها و مثل‌ها موجب طراوت و نشاط روح دانش‌آموزان می‌گردد.

— آشنایی دانش‌آموزان با متون کهن به مثابه پل ارتباطی بین آنها و نسل‌های پیشین عمل می‌کند.

ارزشیابی

سنجۀ ویژه: بهره‌گیری از انواع کاربرد واژگانی (مترادف، متضاد، شبکه‌معنایی، گسترش واژه و تنوع افعال). کاربرد واژه، مهم‌ترین نکته آموزشی درس دوم است که صورت‌های مختلفی دارد. بررسی صورت‌های مختلف کاربرد واژگانی در این درس، موضوع اصلی است. به همین سبب، سنجۀ ویژه هم به این موضوع اختصاص دارد.